

Lakialoite LA 22/2023 vp

Hanna Räsänen kesk ym.

Lakialoite laeiksi alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta sekä tuloverolain 92 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Lakialoitteessa ehdotetaan säädettäväksi uusi laki alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta sekä muutettavaksi väliaikaisesti tuloverolakia. Se on tehty lausuntokierroksella käyneen lakiluonnoksen pohjalta kuitenkin niin, että kokeilun toteuttamista siirrettäisiin vuodella eteenpäin, jotta sille voitaisiin varata määrärahoitus.

Alueellisen opintolainahyvityksen kokeilu toteutettaisiin vuosina 2024—2027. Kokeilun tarkoituksena on saada tietoa alueellisen opintolainahyvityksen vaikutuksista esityksen mukaisen kokeilualan työvoiman saatavuuteen ja elinvoimaisuuteen.

Kokeilu toteutettaisiin Pohjois- ja Itä-Suomessa kokeilualueella, joka kattaa 25 kuntaa. Esityksen mukaan kokeiluryhmään valituille korkeakoulututkinnon suorittaneille henkilöille, jotka asuvat kokeilualueella, myönnettäisiin säädettyjen edellytysten täytyessä hakemuksesta alueellinen opintolainahyvitys. Alueellista opintolainahyvitystä voitaisiin myöntää enintään kolme erää, ja se olisi määrältään yhteensä enintään 8 800 euroa, mutta kuitenkin yhteensä enintään 60 prosenttia opintolainan saajan alueelliseen opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamislukukauden viimeisen päivän lainamäärästä. Alueellinen opintolainahyvitys olisi saajalleen verovaapa tuloa.

Kokeilu tarvitsee kuuden miljoonan euron siirtomäärärahoituksen, joka otetaan huomioon myöhemmin laadittaessa julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2024—2027 sekä valtion talousarviota vuodelle 2024.

Lakialoitteessa ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024 tai mahdollisimman pian sekä olemaan voimassa 31.12.2028 saakka.

PERUSTELUT

Alueellisen opintolainahyvityskokeilun tavoitteena on osaavan työvoiman saatavuuden parantaminen ja elinvoiman kohentaminen harvaan asutulla maaseudulla. Kokeilulla ja tavoitteella on parlamentaarinen yhteisymmärrys. Valtioneuvoston asettama harvaan asuttujen alueiden parla-

Lakialoite LA 22/2023 vp

mentaarinen työryhmä (HAMA) on pohtinut konkreettisia ratkaisuehdotuksia harvaan asuttujen alueiden ongelmiin Suomessa.

Yhtenä ratkaisuehdotuksena HAMA-työryhmä esitti lokakuussa 2019 julkaisemassaan loppuraportissa Norjassa käytössä olevaa alueellista opintolainahyvitysmallia, jonka mukaan siellä harvaan asutun maaseudun alueelle töihin muuttavat saavat opintolainansa anteeksi 2 600 euron arvosta vuosittain. Lainan korot pitää maksaa itse. Riittävän kauan asumalla laina pyyhkiytyisi kokonaan pois. Hyvityksen saamisen edellytyksenä on asuminen ja riittävä työskentely tai siihen rinnastettavan toiminnan harjoittaminen tietyn kunnan alueella.

HAMA-työryhmä tilasi asiasta ennakkoselvityksen ja teetti kyselyn nuorille. Tulokset olivat lupaavia. Sen perusteella noin kaksi kolmasosaa yliopisto-opiskelijoista ja kolme neljäsosaa ammattikorkeakouluopiskelijoista olisi valmis muuttamaan harvaan asutulle alueelle, jos he saisivat ehdotuksen mukaisen opintolainahyvityksen. Potentiaalisia muuttajia ovat esiselvityksen mukaan erityisesti ne korkeakoulutetut, jotka ovat aiemmin asuneet maaseudulla.

Kokeilun vaikutusten selville saamiseksi kokeilualueen tulisi olla mahdollisimman yhtenäinen ja selvärajainen alue. Nyt ehdotettu 25 Itä- ja Pohjois-Suomen kunnan muodostama kokeilualue on arvioitu esityksen valmistelussa parhaaksi toteuttamisvaihtoehdoksi.

Toimenpide-ehdotusten mahdollinen toteuttaminen olisi aluksi tehtävä määräaikaisina kokeilulakeina, joilla pyrittäisiin hankkimaan tarvittavaa tietoa toimenpide-ehdotusten tosiasiallisista vaikutuksista ja toimivuudesta tavoitteidensa saavuttamiseksi. Määräaikainen kokeilu muodostaisi myös perustuslain 6 §:n edellyttämän hyväksyttävän perusteen tinkiä muodollisesta yhdenvertaisuudesta alueellisessa suhteessa.

Edellä mainitulta pohjalta alueellista opintolainahyvityskokeilua on valmisteltu opetus- ja kulttuuriministeriössä hallituksen lakiesityksen muotoon. Lakiluonnos on käynyt laajalla lausunto kierroksella. Palautteen perusteella yli puolet kaikista 46 lausunnonantajasta kannatti ehdotettua kokeilua. Vain 11 taho suhtautui kielteisesti kokeiluun. Erityisesti ehdotetulla kokeilualueella sijaitsevat lausunnon antaneet kunnat ja kaupungit sekä lausunnon antaneet maakuntien liitot kannattivat kokeilua ja pitivät sitä hyvänä keinona saada tietoa alueellisen opintolainahyvityksen vaikutuksesta kokeilualueen työvoiman saatavuuteen ja elinvoimaisuuteen. Kokeilulla on siis vahva tuki ja tarve.

Kuitenkin hallitus päätti 17.11.2022 pitämässään istunnossa peruuttaa asiaa koskevan hallituksen esityksen antamisen eduskunnalle osana kokonaisratkaisua eduskunnalle loppuvaalikaudella annettavista hallituksen esityksistä.

Katsomme kuitenkin, että kokeilu alueellisesta opintolainahyvityksestä tulisi käynnistää viipymättä, koska siitä on hallitus-oppositiorajat ylittävä parlamentaarinen yhteisymmärrys sekä lausunnonantajien tuki.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

Lakialoite LA 22/2023 vp

1.

Laki

alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on toteuttaa tammikuun 2024 alusta joulukuun 2027 loppuun kestävä kokeilu alueellisesta opintolainahyvityksestä.

Kokeilun tarkoituksena on saada tietoa alueellisen opintolainahyvityksen vaikutuksista 4 §:ssä tarkoitetun kokeilualueen työvoiman saatavuuteen ja elinvoimaisuuteen.

2 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun toimeenpanoon ja kokeilun kohdejoukkoon valittuihin henkilöihin.

3 §

Kokeilun toimeenpano

Opetus- ja kulttuuriministeriö johtaa ja ohjaa alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun toimeenpanoa.

Tämän lain toimeenpanosta vastaa Kansaneläkelaitos.

4 §

Kokeilualue ja kokeilun kohdejoukko

Tässä laissa tarkoitettuun kokeilualueeseen kuuluvat Kajaanin, Kemijärven, Kuhmon, Kuusamon, Lieksan, Nurmeksen ja Pudasjärven kaupungit sekä Ilomantsin, Juuan, Hyrynsalmen, Paltamon, Pelkosenniemen, Posion, Puolangan, Pyhännän, Rautavaaran, Ristijärven, Sallan, Savukosken, Sonkajärven, Sotkamon, Suomussalmen, Taivalkosken, Utajärven ja Vaalan kunnat.

Kokeilun kohdejoukkoon kuuluvat vuonna 2024 ylemmän korkeakoulututkinnon, ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon Suomessa tai vastaavan tutkinnon ulkomailla suorittaneet, jotka ovat saaneet kyseisen tutkinnon suorittamisen aikana opin-

Lakialoite LA 22/2023 vp

totukilain (65/1994) mukaista opintotukea. Kohdejoukkoon kuuluvat lisäksi vuonna 2024 alemman korkeakoulututkinnon Suomessa tai vastaavan tutkinnon ulkomailla suorittaneet, jotka on otettu suorittamaan pelkästään alemmaa korkeakoulututkintoa ja jotka ovat saaneet kyseisen tutkinnon suorittamisen aikana opintotukilain mukaista opintotukea.

5 §

Kokeilu- ja verrokkiryhmä

Kansaneläkelaitos poimii 4 §:n 2 momentissa tarkoitettua kohdejoukosta satunnaisotannalla puolet tutkinnon suorittaneista mukaan kokeiluun (*kokeiluryhmä*). Satunnaisotanta suoritetaan siten, että jokaisella kohdejoukkoon kuuluvalla on yhdenvertainen mahdollisuus tulla valituksi kokeiluryhmään. Kansaneläkelaitoksen on julkistettava poimintaan käytettävät ohjelmointikomennot ennen kokeilun alkamista.

Ne kohdejoukkoon kuuluvat, jotka eivät kuulu kokeiluryhmään, muodostavat verrokkiryhmän.

Kansaneläkelaitos poimii kokeiluryhmään kuuluvat henkilöt kerran kuukaudessa. Ensimmäinen poiminta tehdään helmikuussa 2024. Viimeinen poiminta tehdään maaliskuussa 2025 niistä tutkinnon suorittaneista, joiden tutkinnon suorittamista koskevat tiedot Kansaneläkelaitos on saanut helmikuun 2025 loppuun mennessä.

Kun kuukausittainen poiminta on tehty, Kansaneläkelaitos ilmoittaa kokeiluryhmään poimitulle tämän kuulumisesta kokeiluryhmään ja mahdollisuudesta hakea alueellista opintolainahyvitystä. Ilmoituksessa on kerrottava alueellisen opintolainahyvityksen saamisen edellytykset ja hyvityksen määrän laskemisessa noudatettavat periaatteet sekä annettava ohjeet hyvityksen hakemisesta.

6 §

Alueellinen opintolainahyvitys ja sen määrä

Kokeiluryhmään kuuluvalle henkilölle myönnettyä opintotukilaissa tarkoitettua opintolainaa lyhennetään valtion varoista maksettavalla alueellisella opintolainahyvityksellä tässä laissa säädettyin edellytyksin.

Alueellista opintolainahyvitystä on mahdollista saada enintään kolme erää.

Hyvityksen ensimmäisen erän määrä on enintään 3 600 euroa sekä toisen ja kolmannen erän määrä kumpikin enintään 2 600 euroa. Alueellisen opintolainahyvityksen määrä on kuitenkin yhteensä enintään 60 prosenttia henkilön alueelliseen opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamislukukauden viimeisen päivän lainamäärästä.

7 §

Alueellisen opintolainahyvityksen myöntämisen edellytykset

Alueellisen opintolainahyvityksen myöntämisen edellytyksenä on, että kokeiluryhmään kuuluvalla on opintotukilaissa tarkoitettua opintolainaa 4 §:n 2 momentissa tarkoitettun korkeakoulututkinnon suorittamislukukauden viimeisenä päivänä.

Lakialoite LA 22/2023 vp

Edellytyksenä on myös, että henkilöllä on yhtäjaksoisesti 12 kuukauden ajan ennen alueellisen opintolainahyvityksen kunkin erän hakemista (*seurantajakso*) ollut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta 4 §:n 1 momentissa tarkoitettulla kokeilualueella. Kokeilun viimeinen seurantajakso päättyy 31 päivänä joulukuuta 2027.

Henkilöllä on oikeus alueelliseen opintolainahyvitykseen, jos hän on 12 kuukauden seurantajaksoilla yhteensä vähintään 180 päivän ajan työskennellyt työ-, virka- tai muussa palvelussuhteessa kokoaikatyössä tai sellaisessa osa-aikatyössä, jossa työaika on vähintään 50 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta, taikka toiminut yrittäjän eläkelain (1272/2006) tai maatalousyrittäjän eläkelain (1280/2006) mukaisesti vakuutettuna yrittäjänä.

Edellä 3 momentissa tarkoitettua 180 päivän työssäoloaikaa laskettaessa työskentelyyn rinnastetaan myös aika, jolloin henkilö on:

1) saanut sairauden perusteella sairausvakuutuslain (1224/2004) mukaista sairauspäivärahaa, täyden työkyvyttömyyden perusteella maksettavaa eläkettä tai korvausta taikka kansaneläkelain (568/2007) mukaista työkyvyttömyyseläkettä;

2) saanut lapsen hoitamisen perusteella sairausvakuutuslain mukaista raskaus-, erityisraskaus- tai vanhempainrahaa;

3) ollut suorittamassa asevelvollisuuslain (1438/2007), siviilipalveluslain (1446/2007) tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (285/2022) mukaista palvelusta; tai

4) hoitanut lastaan lakiin tai työ- tai virkaehtosopimukseen perustuvalla hoitovapaalla tai toiminut omaishoidon tuesta annetussa laissa (937/2005) tarkoitettuna omaishoitajana.

8 §

Alueellisen opintolainahyvityksen hakeminen

Kansaneläkelaitos tutkii oikeuden alueelliseen opintolainahyvitykseen kokeiluryhmään kuuluvan hakemuksesta kunkin hyvityserän osalta erikseen.

Alueellisen opintolainahyvityksen ensimmäistä erää voi hakea, kun alueelliseen opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamisesta on kulunut vähintään 12 kuukautta. Toista ja kolmatta erää voi hakea aikaisintaan 12 kuukauden kuluttua edellisen seurantajakson päättymisestä.

Alueellista opintolainahyvitystä on haettava viimeistään 31 päivänä maaliskuuta 2028. Hakijan on annettava Kansaneläkelaitokselle alueellista opintolainahyvitystä koskevan hakemuksen ratkaisemiseksi ja hyvityksen myöntämiseksi tarvittavat tiedot 7 §:n 3 momentissa tarkoitettua työskentelystään tai yritystoiminnastaan tai 7 §:n 4 momentissa tarkoitettua olosuhteestaan ja sen kestosta.

9 §

Alueellisesta opintolainahyvityksestä päättäminen

Kansaneläkelaitos laskee rahalaitosten ilmoittamien tietojen perusteella alueellisen opintolainahyvityksen määrän ja antaa asiassa päätöksen.

Lakialoite LA 22/2023 vp

10 §

Alueellisen opintolainahyvityksen maksaminen

Kun päätös oikeudesta alueelliseen opintolainahyvitykseen ja sen määrästä on annettu hakijalle, Kansaneläkelaitos maksaa hyvityksen rahalaitokselle.

Alueellisella opintolainahyvityksellä lyhennetään valtion takaamaa opintolainaa lainojen suuruuden mukaisessa järjestyksessä suurimmasta pienimpään.

Jos Kansaneläkelaitos on kuitenkin takaajana maksanut opintolainan rahalaitokselle ja opintolaina on Kansaneläkelaitoksen perittävänä, alueellisen opintolainahyvityksen määrä vähennetään ensisijaisesti Kansaneläkelaitoksen perittävänä olevasta takaussaatavasta.

Jos opintolaina on alueellisen opintolainahyvityksen maksamishetkellä pienempi kuin maksettavaksi tulevan hyvityksen määrä, jäljelle jäävä osuus maksetaan hakijalle tämän ilmoittamalle tilille.

11 §

Tietojen saaminen ja luovuttaminen

Tämän lain mukaisten tietojen saamiseen ja luovuttamiseen sovelletaan, mitä opintotukilain 41 a §:ssä, 41 b §:n 3 ja 4 kohdassa sekä 42, 43, 43 a ja 43 b §:ssä säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada ja luovuttaa opintotukea koskevia tietoja.

12 §

Kokeilurekisteri

Alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun toimeenpanon hallinnointia, tilastointia, seuranta- ja arviointia varten on Kansaneläkelaitoksen kokeilurekisteri.

Kokeilurekisteriin tallennetaan alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun kokeiluryhmässä ja verrokkiryhmässä mukana olevien henkilöiden tiedot. Rekisteriin merkitään tieto henkilön kuulumisesta kokeiluryhmään tai verrokkiryhmään. Kansaneläkelaitos toimii kokeilurekisterin rekisterinpitäjänä.

Kansaneläkelaitos kerää ja tallentaa kokeilurekisteriin kokeiluryhmään kuuluvista henkilöistä seuraavat tiedot:

- 1) nimi;
- 2) henkilötunnus;
- 3) kotikunnat vuosina 2024—2027;
- 4) vuonna 2024 suoritettu korkeakoulututkinto ja tutkinnon suorittamisajankohta;
- 5) tiedot maksetusta alueellisesta opintolainahyvityksestä, sen ajallisesta kohdentumisesta ja maksupäivistä;
- 6) tiedot annetuista alueellista opintolainahyvitystä koskevista päätöksistä.

Kokeilurekisteriin saadaan kerätä ja tallentaa verrokkiryhmään kuuluvista henkilöistä 3 momentin 1—4 kohdassa tarkoitetut tiedot.

Rekisteriin kerättyjä tietoja saa käyttää vain alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun hallinnoinnissa, tilastoinnissa, 13 §:ssä tarkoitetussa kokeilun seurannassa ja arvioinnissa sekä muissa

Lakialoite LA 22/2023 vp

kokeilua koskevissa tutkimuksissa. Rekisterin tietoja saa yhdistää Kansaneläkelaitoksen ja myös muiden viranomaisten rekistereiden tietoihin alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun vaikutuksia tutkittaessa. Rekisterin tiedot säilytetään vuoden 2038 loppuun saakka.

13 §

Kokeilun seuranta ja arviointi

Alueellisen opintolainahyvityksen kokeilun ja sen tarkoituksen toteutumista selvitetään seuraamalla ja arvioimalla kokeilun toimeenpanoa sekä kokeilun alueen työvoiman saatavuuden ja elinvoimaisuuden kehittymistä.

Kansaneläkelaitos seuraa ja arvioi kokeilun aikana sen toteutumista ja vaikutuksia sekä raportoi kokeilusta opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Kokeilusta laaditaan sen päätyttyä kokeilun alueen työvoiman saatavuuden ja elinvoimaisuuden kehittymistä koskeva arviointitutkimus. Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää kyseisen arviointitutkimuksen toteuttajan.

Kansaneläkelaitoksella ja 3 momentissa tarkoitettujen arviointitutkimusten toteuttajalla on oikeus saada maksutta sekä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä kokeilun seuranta- ja arviointia varten henkilön asuinpaikkaa, työskentelyä sekä tuloja koskevat välttämättömät tiedot:

- 1) valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudelliselta yhteisöltä; ja
- 2) Eläketurvakeskukselta.

Seuranta- ja arviointiaineisto säilytetään kokeilun seuranta- ja arviointia koskevan Kansaneläkelaitoksen laatiman raportin sekä kokeilun päätyttyä laadittavan 3 momentissa tarkoitettujen arviointitutkimusten julkaisemiseen saakka.

14 §

Kokeilun rahoitus

Alueellinen opintolainahyvitys rahoitetaan valtion varoista.

Tämän lain toimeenpanosta Kansaneläkelaitokselle aiheutuvat menot luetaan Kansaneläkelaitoksen toimintamenoiksi.

15 §

Takaisinperintä ja takaisinperintäsaatavan vanhentuminen

Alueellisen opintolainahyvityksen takaisinperintään ja takaisinperintäsaatavan vanhentumiseen sovelletaan, mitä opintotukilain 27 ja 27 a §:ssä säädetään.

Lakialoite LA 22/2023 vp

16 §

Muutoksenhaku

Alueellista opintolainahyvitystä koskevan päätöksen muutoksenhakuun, itseoikaisuun, päätöksen poistamiseen ja asiavirheen korjaamiseen sovelletaan, mitä opintotukilain 29 §:n 1, 2 ja 4 momentissa sekä 30, 30 a, 31 ja 31 a §:ssä säädetään.

17 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028.

2.

Laki

tuloverolain 92 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään tuloverolain (1535/1992) 92 §:ään siitä lailla 946/2008 kumotun 18 kohdan tilalle väliaikaisesti uusi 18 kohta seuraavasti:

92 §

Verovapaat sosiaalietuudet

Veronalaista tuloa eivät ole:

18) alueellisen opintolainahyvityksen kokeilusta annetussa laissa (/) tarkoitettu alueellinen opintolainahyvitys;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2028.

Lakialoite LA 22/2023 vp

Helsingissä 1.12.2023

Hanna Räsänen kesk
Eerikki Viljanen kesk
Eeva Kalli kesk
Antti Kurvinen kesk
Mika Lintilä kesk
Anne Kalmari kesk
Hilkka Kemppe kesk
Timo Mehtälä kesk
Hannu Hoskonen kesk
Markus Lohi kesk
Mikko Savola kesk
Annika Saarikko kesk
Katri Kulmuni kesk
Olga Oinas-Panuma kesk
Vesa Kallio kesk
Tuomas Kettunen kesk
Pekka Aittakumpu kesk
Hanna-Leena Mattila kesk
Markku Siponen kesk
Antti Kaikkonen kesk
Petri Honkonen kesk